

TYPÄ trüki- ja paberikunstikeskus

MUUSEUMIKOGU TÄIENDAMISE PÕHIMÕTTED

2022

SISSEJUHATUS

Mittetulundusühingu TYPÄ (edaspidi „TYPÄ”, „keskus” ja „muuseum”) kogumispõhimõtted on koostatud eesmärgiga tuua üheselt mõistetavalt välja TYPÄ kogude täiendamise ja korraldamise põhimõtted ning teavitada neist avalikkust. Põhimõtted on aluseks TYPÄ igapäevaste tegevuste ja eesmärkide planeerimisel, eelarve koostamisel, annavad kogude täiendamiseks selged valikukriteeriumid ning võimaldavad end võrrelda teiste mäluasutustega.

TYPÄ on väike külastuskeskus-teemamuuseum, mille kogud ja kogumispõhimõtted võiksid olla võrreldavad mõne suure muuseumi alakogu ja selle kogumispõhimõtetega.

Käesolev dokument on struktureeritud kahte ossa. Esimene osa (Muuseumikogu täiendamise põhimõtted) annab ülevaate keskuse missioonist, ajaloost, toimepõhimõtetest ning kõige olulisemalt kogumispõhimõtetest. Kogumispõhimõtted on koostatud tähtajatult, pidades silmas pikaajalist perspektiivi.

Dokumendi teine osa (Muuseumikogu korraldamise põhimõtted) keskendub spetsiifilisematele kogudega seotud teemadele nagu dokumenteerimine, säilitamine, kogude kasutamine ning toimepidavus. Nende teemade all on üldiste (pikaajaliste) tööpõhimõtete kõrval märgitud ka mõningad konkreetsemad juhised tööks kogudega.

Nii kogumispõhimõtted kui kogude korraldamise põhimõtted vaadatakse üle igal aastal ja täiendatakse vastavalt vajadusele. Kogumispõhimõtete uuendamist ja täiendamist koordineerib peavarahoidja koostöös kogude täiendamise komisjoniga ning selle kinnitab asutuse juhatus. Kogumispõhimõtted on koostatud lähtudes Eesti muuseumiseadusest, selle rakendusaktidest, ICOM-i eetikakoodeksist ning Mittetulundusühingu TYPÄ arengukavast ja põhimäärusest.

1. TYPÄ KESKUSEST JA TOIMEPÕHIMÕTETEST

1.1. TYPÄ MISSIOON

TYPÄ missioon on trüki- ja paberitööstuse, trüki-, paberi- ja kõitekunsti ajaloo uurimine, jäädvustamine ja tutvustamine. TYPÄ on jätkuvalt ainus sellele valdkonnale spetsialiseeruv mäluasutus Baltikumis. TYPÄ paneb staatilise väljapaneku ees rõhku ennekõike elavale ning soovib selgitada protsesse nende toimumise käigus. Osa TYPÄ kogudest on mõeldud kasutamiseks haridus- ja kunstitegevusteks ning muudeks TYPÄ põhikirjas välja toodud tegevusteks. Töötavate seadmete abil uurib, talletab ja tutvustab TYPÄ ka valdkonnaga seotud vaimset kultuuripärandit - oskuseid ja teadmisi, kuidas masinaid kasutati ning kuidas erinevad ajaloolised tehnikad töötavad.

Nõnda on TYPÄ eesmärk kogumise ja säilitamise kõrval olla ennekõike töötav muuseum ja avatud stuudio, kus on võimalik õppida ja teostada erinevaid trüki- ja paberikunstitehnikaid.

1.2. TYPÄ AJALUGU

TYPÄ kogude ajalugu ulatub 2000. aastate keskpaika, kui Tallinnas Polymeri kultuuritehases ning Tartus Pärnivabrikus võtsid mitmed vastutustundlikud kultuurikorraldajad ja kunstnikud hoiule trükikodadest mahakandmisele määratud trükipresse ja muid esemeid. Mõlemas paigas seati üles väikesed trükikojad, kus trükiste valmistamise kõrval viidi läbi kursuseid EKA ja Tartu Kõrgema Kunstikooli tudengitele. Mõlema ettevõtmisega olid seotud Madis Mikkor ja Lemmit Kaplinski, hilisemad Trükimuuseumi asutajad.

Juriidilises mõttes sai TYPÄ alguse 2010. aasta märtsis, kui juhuse tahtel asutati Tartus Kastani 38 hoones kaks eramuuseumi: MTÜ Eesti Trükimuuseum (asutajad Madis Mikkor ja Lemmit Kaplinski) ning MTÜ Paberimuuseum (asutaja Anne Rudanovski). Trükimuuseum koondas kokku seni Pärnivabrikus töötanud trükiseadmed ning päästis esimeste tegutsemisaastate jooksul vanametalli minemast kolme Eesti trükikoja masinad, käsilao ja sisustuse: Tartu Greifi trükikojast ning Tallinna Infotrüki ja Riigi Teataja Kirjastuse trükikodadest pärit seadmed moodustavad täna suurema osa TYPÄ kogudest.

Paberimuuseum asus töötama ennekõike kunstimuuseumina paberikunsti vallas, kuid tutvustas ka paberi valmistamise ajalugu ja tehnoloogiat. Mõlemad muuseumid olid algusest peale käed-külge lähenemisega ning viisid läbi töötubasid ja kursuseid. Kuna kahe muuseumi tegevused ja temaatika sobisid hästi kokku, viidi läbi ka ühiseid haridusprogramme. 2010-2014 rentisid muuseumid ruume Tartus Kastani 38 aadressil, ajaloolises trükikoja hoones.

2014. aastal lõpetas oma tegevuse Polymeri kultuuritehase trükikoda, mis oli seni tegutsenud Trükimuuseumi satelliidina ning sealne trükitehnika tuli kolida Tartusse. Suurenenud ruumivajaduse tõttu kolisid Trüki- ja Paberimuuseum 2014. aasta suvel Aparaaditehase loomelinnakusse ühisele üüripinnale. 2015. aastal viidi liitumine lõplikult läbi ning kaks muuseumi ühendati MTÜ Eesti Trüki- ja Paberimuuseumiks, mille juhatusse kuulusid muuseumide asutajad Kaplinski, Mikkor ja Rudanovski. Esimesed poolteist aastat tuli muuseumil tegutseda pooltühjas tehasehoones keset pikaleveninud remonditöid ja pooleldi lahti pakkimata esemeid. Muuseum taastus kolimisest alles 2016. aastaks.

2016-2018 olid muuseumile esimesed tõeliselt head aastad. Aparaaditehase loomelinnak oli muutunud ülimenukaks ning see aitas kaasa ka Trüki- ja paberimuuseumi nähtavusele ja külalastatavusele. Muuseum sai turismiportaalides välituristidelt kõrgeid hinnanguid ning tõusis Tartu külalastusobjektide nimekirjade tippu, kus on tänagi. Aparaaditehase menokus kasvatas aga ka üürihindasid ning 2018. aasta alguses pidi muuseum taas kolima - üüripinnale kõrvalhoovis Samelini saapavabriku taga, kus TYPA asub praeguseni.

2019. aasta lõpul muutis muuseum oma nime TYPA trüki- ja paberikunstikeskuseks, et avalikkusele paremini tutvustada ja turundada tegevusteringi, mis oli aastatega kasvanud aina suuremaks. Lisaks muuseumi-tegevustele (kogud, näitused, haridusprogrammid) on TYPA sisuks ka TYPA Residency kunstiresidentuur, ESC vabatahtlike programm, TYPA Stationery taaskasutusmärgmike tootmine ja köitetööd, kõrgtrükis trükiste valmistamine, pimik koos fotograafiaklubiga, avatud ligipääsuga graafikastudio, raamatutuba Fahrenheit 451° ja kunstigalerii.

2020. aastal toimusid TYPA juhtkonnas muudatused. Senini tegevdirektorina ametis olnud Lemmit Kaplinski lahkus nii direktori ametikohalt kui juhatusest. Samuti lahkus juhatusest Anne Rudanovski. TYPA direktori KT-na asus 2020. aasta suvel tööle Inglismaalt pärit graafikadoktor Charlotte Biszewski. TYPA juhatus on täna kaheliikmeline, sinna kuuluvad Charlotte Biszewski ja Madis Mikkor. Juhatus tegevust nõustab TYPA nõuandev kogu, mis koguneb neli korda aastas.

1.2.1. TYPA muuseumikogu dokumenteerimise ajalugu ja hetkeseis

Kuni 2015. aastani puudus muuseumil varahoidja ametikoht. Põhiressursid läksid sel perioodil päästetöödele, kolimisele ning sellele, et tagada esmane hoiustamisvõimalus hävimisohus seadmetele. Trükimuuseumi toonane kogumistegevus on väga lünklikult dokumenteeritud.

2015. aastal asus muuseumis esmakordselt tööle peavarahoidja ning liituti MuSigaga. Siis valmis esmane ülevaade kogudest, sõnastati kogumispõhimõtted ning alguse sai töö kogudega. Kõige suurema tükina valmis ülevaade koos kirjelduste ja fotodega 349 trükisest koosnevast Arnold Everausi kogust, mis võeti ametlikult kogusse vastu 2018. aastal.

2018-2022 oli TYPA püsivaks probleemiks varahoidja ametikoha täitmine. Varahoidja ülesannetega tegelenud töötajad vahetusid ning nende vahel oli perioode, kus vastutav töötaja puudus täiesti. Väikese eelarve ning meeskonnaga muuseumis on töötajatel aga sõltuvalt taustast ja oskustest palju erinevaid ülesandeid. Varahoidja ametikohal töötanud inimesed pidid jagama oma tööaega ka giiditööga, haridusprogrammide läbiviimisega, disaineritööga ja isegi projektitaotluste kirjutamisega. Nõnda on sel perioodil varahoidjate tähelepanu läinud ennekõike sellele, et viimastel aastatel vastu võetud esemed saaksid korrektselt dokumenteeritud ning ei jääks tulmeriulile seisma.

Suur töö muuseumi algusaastatel päästetööde käigus kogutud masinate, kirjatüüpide ja muude esemetega on aga alles algusjärgus. Suur osa TYPAs olevatest masinatest ja ajaloolistest esemetest pole veel läbinud kogude täiendamise komisjoni töölauda. Hinnanguliselt ootab põhikogusse arvele võtmist veel kuni 3000 potentsiaalset museaali.

1.3. MUUSEUMIKOGU

TYPA muuseumikogu põhikogusse kuuluvad kultuuriväärtuslikud museaalid, mis on seotud trüki-, köite- ja paberikunsti valdkondadega. Põhikogusse on hetkeseisuga vastu võetud **528** museaali, neist **492** on varustatud digikujutistega, millest omakorda **485** museaali on I etapis kirjeldatud.

Põhikogu jaguneb:

Arhiivkogu (422 museaali hetkeseisuga)

- Arnold Everausi kogu (**349** museaali)

Esemekogu (106 museaali hetkeseisuga)

Digitaalkogu (0 museaali hetkeseisuga)

TYPAl on ka abikogu (**286 eset**), kuhu kuuluvad püsiekspositsiooni ja haridusprogramme toetavad ja kasutamiseks mõeldud näidis- ja õppematerjalid, töövahendid, seadmed ja erialane kirjandus.

1.4. STRUKTUUR JA TOIMEMECHANISMID

MTÜ TYPA on Mittetulundusühingute seaduse raames asutatud eraõiguslik juriidiline isik, mis tegutseb avalikes huvides ning ei taotle kasumit. TYPA kõrgeimaks juhtorganiks on põhikirja järgi ühingu liikmete üldkoosolek. Hetkeseisuga kuulub ühingusse 3 liiget. TYPAt juhib ja esindab ühingu üldkoosolekul määratud ühe- kuni kolmeliikmeline juhatus.

TYPA keskuses on hetkeseisuga palgal **9** täis- või osakoormusega töötajat (täisajale taandatuna 3,5 kohta). Euroopa Solidaarsuskorpuse projekti raames on TYPAl ka kaks aastaringset välisvabatahtlikku. Keskusel on üks kogudega seotud töötaja (peavarahoidja).

1.5. RUUMID

Peamaja, Kastani 48f (750 m²): ekspositsioon (400 m²), kaks klassiruumi, graafikastuudio, köitestuudio, pimik, kontor ja raamatukogu-hoidla. Peamaja raamatukogus (ca 15 m²) on hoiul nii põhikogu arhiivkogu trükised (v.a. suureformaadilised plakatid) kui abikogu raamatud.

Angaar, Kastani 48e (ca 70 m²): hoidla, kus asuvad suuremad masinad, mis peamajja ei mahu. Nende hulgas on üksikud põhi- ja abikogusse kuuluvaid masinad, hoiule võetud seadmed kui ka masinate varuosad ja ning masinad, mida pole veel jõutud komisjoni koosolekul arutada.

Aparaaditehase hoidla, Kastani 42 (28,4 m²): põhikogu esemekogu väiksemad esemed (mis ei ole osa ekspositsioonist ning pole mõeldud kasutamiseks) ning suureformaadilised arhiivkogu trükised. Siin asuvad ka tulmeriulid.

Raamatutuba Fahrenheit 451, Kastani 42: TYPA filiaalina töötav raamatutuba, mis tegutseb vanaraamatupoe, kultuuriürituste ning haridusprogrammide toimumiskohana. Seal asuvad mõned abikogu esemed.

1.6. KOOSTÖÖVÕRGUSTIK

Association of European Printing Museums: TYPA on Euroopa trükimuseumide ühenduse liige 2015. aastast ning osalenud AEPMi aastakonverentsidel ja kokkusaamistel pea iga aasta. AEPMi liikmete vahel toimub TYPAlle üliväärtuslik trükikunsti ja -muuseumide teemaline info- ja teadmiste vahetus, eksponaatide pakkumine, koostööprojektid jms. Hetkel on kokkulepe AEPMi aastakonverentsi võõrustamiseks Tartus TYPA poolt 2024. aastal.

Rahvusvahelised koostööpartnerid: Tipoteca Italiana (trükimuseum Itaalias), Book Art Museum (trükimuseum Poolas), Riia Rahvusraamatukogu, _Arteria Lab (graafikakeskus Portugalis). Ühised koostööprojektid, näitusetevendus, töötajate residentuurid.

Kunsti haridusasutused: TYPA graafikastuudios toimuvad Tartu Kunstikooli graafikatunnid. TYPA külaliskunstnikud viivad läbi loenguid ja kursuseid Kõrgema Kunstikooli Pallase tudengitele. TYPA viib iga aasta läbi mitmepäevaseid trüki- ja paberikunstiteemalisi kursuseid Eesti Kunstiakadeemia graafilise disaini tudengitele.

Kohalikud kunstnikud: TYPA avatud stuudio võimalusi kasutavad mitmed Tartu graafikud ja kunstikoolide õpilased.

TYPAl on hetkel käimasolevad koostööprojektid (haridusprogrammid, näitusetevendus jm koostööprojektid) ka kohalike teadus- ja kultuuriasutustega: Tartu Ülikool, TÜ raamatukogu, Ajakeskus Wittenstein, Aparaaditehas, Tartu Kunstimaja, Ukraina Kultuurikeskus, Paide Muusika- ja Teatrimaja, Eesti Maanteemuuseum, Tallinna Loodusmuuseum jne.

1.7. ÕIGUSAKTID JA STRATEEGILISED DOKUMENDID

TYPA lähtub ja juhindub oma tegevustes järgnevatest õigusaktidest ja dokumentidest:

- TYPA arengukava ja põhikiri
- TYPA kogude kasutamise kord
- TYPA trüki- ja paberikunstikeskuse töökeskkonna riskianalüüs (2021)
- TYPA ohuplaan ja riskianalüüs (2022)
- [Muuseumiseadus](#)
- [Autoriõiguse seadus](#)
- [Muuseumide andmekogu asutamine ja põhimäärus](#)
- [Muuseumikogu täiendamise ja kultuuriväärtusega asja muuseumisse hoiule võtmise kord](#)
- [Museaali ja muuseumisse kauemaks kui aastaks hoiule võetud asja märgistamise ja säilitamise kord](#)
- [Museaalina arvele ja hoiule võtmise juhend](#)
- Juhend "[Kogude hoolduse taseme hindamine](#)"
- [Museaalide kirjeldamisjuhend](#)
- [ICOMi eetikakoodeks](#)

2. KOGUMISPÕHIMÕTTED

2. 1. KOGUMISE EESMÄRK

TYPA kogub ennekõike Eesti trüki-, paberi- ja köitekunsti ning -tööstusega seotud esemeid ja informatsiooni tervikuna, et tagada nende säilimine järeltulevatele põlvetele. Kogumistöö peab toetama keskuse põhikirjalisi tegevusi – olla töötav muuseum ja avatud stuudio, kus on tagatud võimalused õppida ja teostada erinevaid trüki- ja paberikunsti tehnikaid ning kus on ligipääs mõlema valdkonnaga seotud informatsioonile. Kogumise eesmärk on suurendada kogude valdkondlikku terviklikkust, mitte kvantiteeti: kogude suurusest olulisem on nende terviklikkus tööstusprotsesside seisukohast ja tähendus ühiskonna jaoks.

2.2. TEISTE SARNASTE VÕI LÄHIPIIRKONNAS TEGUTSEVATE MUUSEUMIDE KOGUDE ANALÜÜS

TYPA on ainus mäluasutus Eestis ja Baltikumis, mis spetsialiseerub trükikunsti ja paberivalmistamise ajaloole ning siit saab kõige parema ülevaate trükikunsti arengust 15. sajandist 20. sajandi lõpuni.

TYPAl on kattuvaid kogumisteemasid nii Eesti kunsti- kui ajaloomuuseumidega, kuid kattuvused on pigem juhuslikud või erineva mastaabiga. Näiteks kogub TYPA sarnaselt Tartu Kunstimuuseumile ja Eesti Kunstimuuseumile graafikateoseid ja nende trükiplaate. Kuid kuna TYPA puhul on graafika kogumise eesmärk anda ülevaade erinevatest trükitehnikatest ja tehnilistest võimalustest, ei saa TYPA kunstikogu kunagi olema väga suur. TYPA kogumisvaldkonda kuuluvaid esemeid võib leida ka erinevatest ajaloomuuseumidest, kes koguvad kohaliku (tööstus)ajalooga seotud esemeid. MuSi andmetel on teiste Eesti muuseumide peale kokku hoiul 10 trüki- või korrektuuripressi, 46 köiteseadet, 12 muud trükitehnikate seadet, 6 trükitehnikate komplekti, 54 trükikodade ajalooga seotud museaali ning vähemalt 450 trüki- või paberitööstust kujutavat fotot. Samas on vaja siinkohal põhjalikumalt analüüsi, kuna paljud museaalid on ilma fotode ja täpsema kirjelduseta, mis muudab eseme täpsema identifitseerimise keeruliseks.

Lähim TYPAga võrreldav mäluasutus asub Stockholmis: Grafiska Museet katab sarnaselt TYPAga kõrgtrüki, paberivalmistamise ja köitmise teemasid, kuid sealne väljapanek ja kogude suurus on palju väiksem. Järgmine lähim TYPA teemavaldkondi kattev muuseum on Poolas Lodzis asuv paberi- ja trükimuuseum, samuti väiksemate kogudega. Geograafiliselt lähimad

väljapanekud trükiseadmetest on Helsingis ja Peterburis. Helsingi Päivälehti Museumi “trükikeldris” on väljapanek mõnest kõrgtrükiseadmetest koos selgituste ja videomaterjaliga. Peterburi trükimuseum kujutab endast staatilist väljapanekut ajaloolisest trükikojaruumist, mida saab vaadelda eemalt piirde tagant. Teised lähimad trükikunstile spetsialiseerunud muuseumid Euroopas on Taanis, Norras, Ungaris, Poolas ja Tšehhis.

Lähimad paberivalmistamise ajalooga tegelevad muuseumid on aga Verla veskimuseum Lõuna-Soomes ning Tumba veskimuseum Rootsisis Stockholmi lähedal. Kaugemad paberimuuseumid asuvad ka Poolas, Tšehhis ja Norras.

Kokkuvõtvalt: Baltikumi regioonis on TYPA ainuke trükinduse ja paberi temaatikale spetsialiseeruv mäluasutus. Tinglikult võib nii öelda ka Soome kohta, kus on olemas küll paberimuuseum, kuid trükinduse teema on kaetud väga põgusalt. Sellisena on TYPA regioonis unikaalne mäluasutus.

2.3. MUUSEUMIKOGU TÄIENDAMISE ÜLDPÕHIMÕTTED

TYPA ei võta kultuuriväärtusega asja museaalina arvele kui:

- Asi ei vasta TYPA arengukavale, missioonile või kogumispõhimõtetele.
- Asja üleandja esitab eritingimusi, mis on vastuolus TYPA ja selle küllastajate pikaajaliste huvidega.
- Asja üle arvestuse pidamiseks, selle säilitamiseks või eksponeerimiseks puuduvad tingimused või eelarvelised võimalused.
- Asi on kahtlase päritoluga. TYPA selgitab võimaluste piires välja kultuuriväärtusega asja päritolu, et vältida omaniku tahte vastaselt tema valdustest välja läinud või teisest riigist välja viidud asja museaalina arvele võtmist.
- Asi on juba hoiul mõnes teises Eesti mäluasutuses. TYPA ei võistle kogude täiendamisel teiste mäluasutustega, vaid arvestab esemete vastuvõtmisel teiste sama piirkonna või sarnase ainevaldkonnaga mäluasutuste kogumispõhimõtetega. Erandiks on olukorrad, kus eseme vastuvõtmine aitab kaasa kogude terviklikkuse parandamisele.
- Sellesarnane asi on TYPA põhikogusse juba arvele võetud. TYPA pöörab kogude täiendamisel rõhku kogude valdkondlikule terviklikkusele, mitte kvantiteedile. Sarnaste korduvate esemete vastuvõtmisel peab vastuvõtmisotsus olema hästi põhjendatud, lähtudes muuseumikogu täiendamise sisulistest kriteeriumidest.

2.4. MUUSEUMIKOGU TÄIENDAMISE SISULISED KRITÈRIUMID

Asja muuseumikogusse vastu võtmiseks peab see vastama vähemalt ühele põhikriteeriumile ning vähemalt kahele lisakriteeriumile:

Põhikriteeriumid:

Ajalooline väärtus	Kas asi on seotud trüki- ja paberikunsti valdkonna ajaloolise isiku, sündmuse, paiga või tegevusega? Mida jutustab see mõne ajaloolise protsessi, temaatika või eluviisi kohta? Kas/kuidas aitab asi paremini trüki- ja paberikunsti ajalugu mõista?
Sotsiaalne väärtus	Kas asi on seotud uskumuste, ideede, lugude, traditsioonidega, mis on tänapäeval olulised teatud kogukonna või inimgrupi jaoks?
Teaduslik väärtus	Mis on eseme potentsiaalne väärtus uurimisallikana praegu või tulevikus?
Esteetiline väärtus	Kas ese on meisterlikult valmistatud? Kas ese on hea näide kindlast stiilist, disainist, kunstivoolust või kunstniku loomingust? Kas ese on muul moel väljanägemise poolest kõnekas?

Lisakriteeriumid:

Päritolu	Kui hästi on ese dokumenteeritud? Kes oli eseme valmistaja, omanik või kasutaja? Kus ja kuidas seda kasutati?
Iseloomulikkus/haruldus	Kas ese on tüüpiline või hoopis erakordne teatud liiki objektide, tegevuste või ajalooperioodide kontekstis? Kas ese on erakordselt hästi dokumenteeritud võrreldes teiste samalaadsete esemetega?
Seisund	Kas ese on hästi säilinud ja töökorras?
Kasutatavus	Kas ese aitab TYPAL jutustada mingit lugu?

	Kas seda on võimalik kasutada haridusprogrammides, näitustel ja TYPA teisteks põhikirjalisteks tegevusteks?
--	---

Kõige laiemalt hõlmab TYPA huvifäär materiaalsed ja mittemateriaalsed ained, mis aitab jälgida ja taasesitada trükikunsti ja paberi valmistamise kui inimkonna kirjaliku ja visuaalse kultuuri edasiandmise protsesse läbi aegade. TYPA kogumispõhimõtted ei hõlma praegu kõiki nimetatuga seotud valdkondi, kuna selleks puuduvad sobivad tingimused ja võimalused. **TYPA kogub ennekõike Eesti trüki- ja paberikunsti ja tööstusega seonduvat materjali.** Kui teatud valdkonnasisese teemaga seotud materjal on Eestis hävinud, kogutakse materjali välismaalt, et tagada kogude valdkondlik terviklikkus. Erinevatest trükitehnikatest saab TYPAs enim tähelepanu **kõrgtrükk**, mis oli valdav trükitehnika maailmas 15. sajandi II poolest kuni 20. sajandini ning Eestis 17. sajandi I poolest kuni 20. sajandi II pooleni.

TYPA kogumisvaldkonda kuuluvad esemed ja informatsioon Eesti trüki- ja paberitööstuse kohta:

Liik	Selgitus ja näited	Märkused
Trükikodade töövahendid	<p>Trükikodade töös kasutusel olnud masinad ja seadmed. Näiteks:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● trükimasinad ja -pressid, ladumismasinad ● käsilao materjalid: trükitüübid, ilustused jm ladumismaterjal ● klišeed ja trükiplaadid ● matriitsid ja valuvormid ● eel- ja järeltöötlusseadmed (nt plokiümardusmasinad, köitepressid, poognaõmblusmasinad, perforaatorid, paberigiljotiinid jms) ● trükikoja-spetsiifilised mööbliesemed (trükitüüpide regaalid, laduja toolid jms) ● tööriistad ja muud abivahendid 	<p>Eelistatud on kõrgtrüki tehnoloogia ning Eestisse puutuv pärand.</p> <p>Erand: TYPA ei kogu suuremõotmelisi rotatsioontrükimasinaid.</p> <p>TYPAI pole hetkeseisuga võimalik süsteemselt koguda ofsettrüki, litograafia ja serigraafiaga seotud esemeid.</p>
Paberitööstuse töövahendid	<p>Paberivabrikute töös kasutusel olnud masinad ja seadmed. Näiteks:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● paberi valmistamisega seotud masinad 	<p>Eelistatud on Eestisse puutuv pärand.</p> <p>Erand: TYPA ei kogu</p>

	<p>(paberimassi jahvatajad, pressid)</p> <ul style="list-style-type: none"> tööriistad ja muud abivahendid 	suuremõõtmelisi paberivalmistamise masinaid.
Muud Eesti trüki- või paberitööstusega seostuvad esemed	Näiteks trükikodade või paberivabrikute lipud, vimplid, rinnamärgid jms.	
Trükindusest ja paberitööstusest kõnelev arhiivimaterjal	<p>Kirjandus, pildimaterjal ja dokumendid, näiteks:</p> <ul style="list-style-type: none"> infotrükised masinate kohta ajaloolised ostu- ja arvestusdokumendid tehnoloogiliste protsesside kirjeldused õppematerjalid, käsiraamatud, standardid ajakirjad, kataloogid uurimused fotod, joonised jm pildimaterjal 	<p>Eelistatud on eestikeelne kirjandus ja/või Eesti trüki- ja paberitööstusega seotud materjal.</p> <p>TYPA ei võta põhikogusse vastu raamatuid ja trükiseid, mille säilitamisega tegelevad juba teised Eesti mäluasutused, v.a. erandjuhud, kui vastuvõtmine on vajalik kogude terviklikkuse tagamiseks.</p>
Kultuurilooline teave	<p>Kultuurilooline mittemateriaalne teave (tekst, audio, foto, video):</p> <ul style="list-style-type: none"> teave trükinduse tööprotsesside kohta trüki- ja paberitööstusega seotud mälestused teave Eestis tegutsenud paberivabrikute ja trükikodade kohta inimeselt inimesele edasiantavad oskused 	Eelistatud on Eestisse puutuv pärand.
Trükised ja nende trükivormid	Olulisemate trükitehnikate (kõrgtrükk, sügavtrükk, ofsettrükk, litograafia ja serigraafia) iseloomulikumad näidised koos trükivormidega; tüpograafiliselt erandlikud trükised.	<p>Eesmärk on saavutada representatiivne näidiskogu erinevatest olulisematest trükitehnikatest ja tehnilistest võimalustest (mitte kasvatada kogu suurust).</p> <p>Võib sisaldada ka TYPAs valmistatud trükiseid.</p>

Hetkeseisuga ei ole TYPA valmis süsteemselt koguma esemeid ja protsessikirjeldusi järgnevatest teemadest:

- litograafia ja ofsettrükk
- serigraafia
- elektroonilised paljundusmeetodid
- trükikunsti mõistes piiripealsed paljundusmeetodid (nt risograafid, mimeograafid jms)
- fotograafilised trükiplaatide ettevalmistusmenetlused

TYPA ei kogu:

- Muude tööstuspärandi valdkondade esemeid
- Raamatuid (v.a. erialakirjandust ning trüki- või köitetehniliselt tähelepanuväärseid näidiseid)
- Ekstsiibriseid (v.a. kui neil on kujutatud trüki- või paberitööstusega seotud temaatikat)
- Kalligraafiaga seotud esemeid
- Kirjutusmasinaid
- Templeid

2.5. MUUSEUMIKOGU HETKESEIS JA TÄIENDAMISVAJADUS

ARHIIVKOGUSSE kuulub igasugune pabermaterjal, mis on seotud trükinduse või paberitööstusega. Hetkeseisuga on arhiivkogus 422 eset: kataloogid (kirjatüüpide, paberi-, värvi-, trükinäidiste kataloogid), erialane kirjandus, dokumendid ja tõendid, käsiraamatud (masinate, tehnoloogiate), plakatid, trükinäidised, ajaloolised reklaambrošüürid jm informatiivse väärtusega trükised.

Põhiosa arhiivkogust moodustab selle alla kuuluv Arnold Everausi nimeline kogu. Arnold Everaus oli Tartu trükitehniku suurkuju, kelle 349 ühikust koosneva trükinduse-alase raamatukogu annetasid Trükimuuseumile 2011. aastal Everausi järeltulijad. Kogusse kuuluvad kirjatüüpide ja värvinäidiste kataloogid, trükitehnilised käsiraamatud ning trüki- ja paberitööstusega seotud erialased raamatud välismaalt ja Eestist. Vanim teos pärineb 18. sajandi II poolest, uuemad 20. sajandi II poolest.

Arhiivkogu täiendamisevajaduste hindamiseks on vaja esmalt töötada läbi hoidlas asuv tulumaterjal ning otsustada selle saatus. Kindlasti vajab arhiivkogu täiendamist järgneva osas:

- Eesti erinevate trükikodade kirjatüüpide kataloogid
- Eesti trüki- ja paberitööstusega seotud dokumendid
- Eestis tegutsenud trükikodade ja paberivabrikutega seotud infomaterjal
- Ajaloolised fotod
- Trükinäidiste kogu (on alles loomisjärgus)

ESEMEKOGUSSE kuuluvad igasugused trüki- ja paberitööstuse esemed. Hetkeseisuga on esemekogus 106 eset: trükipressid ja muud trükiseadmed, ladumismasinad, eel- ja järeltöötlusseadmed (köitepressid, poognaõmblusmasin, paberilõikurid), paberi valmistamisega seotud seadmed, aga ka näiteks trükikodade lipud, vimplid jms.

Esemekogu puhul on vaja töötada läbi ekspositsioonisaalis olev materjal (trükimasinad, trükitüübid, tööriistad ja seadmed) ning otsustada nende saatus. Seejärel on võimalik analüüsida esemekogu täiendamisvajadusi.

DIGITAALKOGUSSE võetakse vastu digitaalkujul fotod, videod, helifailid ja muud digitaalsed failid, mis sobituvad TYPA kogumispõhimõtetega. Hetkel pole digitaalkogusse vastu võetud ühtegi museaali, kuid mitmed failid on selleks ette valmistatud..

Lähiaastate jooksul on TYPAL plaanis viia läbi endiste trükikodade ja paberivabrikute töötajate intervjuerimise projekt. Eesmärk on talletada valdkonnaga seotud mälestusi, suulist ajalugu, trüki- ja paberitöölise folkloori ja muud kultuuriloolist teavet.

ABIKOGUSSE kuuluvad ekspositsiooni ja haridusprogramme toetavad esemed ja näidismaterjalid, mis põhikogusse ei sobitu: õppematerjalid, erialane kirjandus ja perioodika, trükitehnilised unikumid, köitenäidised, samuti TYPA külaliskunstnike tööd ning TYPA enda trükiväljaanded.

2.6. MUUSEUMIKOGU TÄIENDAMISE PROTSEDUURID

TYPA kogude täiendamise, eseme esmase dokumenteerimise ning info MulSi kandmise üle vastutab peavarahoidja. TYPA tegevusplaanidest lähtuvaid spetsiifilisemaid kogumistoid (näituste, õppeprogrammide, uurimistöö jms tarbeks) juhatab peavarahoidja koos juhatuse liikmetega.

TYPÄ kogu täieneb annetuste ja ostude läbi või muul seaduslikul viisil. Annetuse puhul tõendab eseme omandi- ja kasutusõiguse üleminemist mõlemapoolselt allkirjastatud asja üleandmise akt. Ostu puhul antakse eseme omandi- ja kasutusõigus üle muuseumile pärast ostu sooritamist, mida tõendab ostu-müügi leping.

Peavarahoidja (või teda assisteeriv muuseumitöötaja) täidab MuSis teabe eelregistreerimise lehe, kuhu talletab üleandjalt saadud informatsiooni eseme kohta. Üleandmisakti allkirjastamise järel teeb peavarahoidja ettepaneku muuseumikogu täiendamise komisjonile eseme kogusse vastuvõtmise kohta. Komisjon hindab eseme väärtust ning kogusse vastu võtmise vajadust lähtudes TYPÄ kogumispõhimõtetest. Vajadusel kasutatakse väärtuse hindamisel ekspertide abi väljastpoolt.

2.7. JUURDEKASVUVÕIMALUSTE JA SÄILITUSTINGIMUSTE ANALÜÜS

TYPÄ käsutuses on täna 848 m² pinda, mida on paarkümmend ruutmeetrit vähem kui 2017. aastal. Juba toona oli TYPÄ ruumivajadus suurem.

Suurem osa TYPÄ kogudest asub põhimajas (Kastani 48f), kus on juurdekasvuks minimaalselt ruumi. Töötava muuseumina peab TYPÄ tagama masinate ümber piisavalt ruumi haridusprogrammide ja ekskursioonide läbiviimiseks ning masinate kasutamiseks. Seetõttu pole võimalik kõiki suuremõõtmelisi masinaid hetkel ekspositsioonialas hoida.

Kõik masinad ja raskemad esemed (ka kapid jms) on hoiustatud euroalustele, mis kaitseb neid võimaliku veeavarii eest ning lubab neid vajadusel kahveltõstukiga kiirelt liigutada. Põhimaja ruume köetakse/jahutatakse õhksoojuspumpadega, temperatuuri hoitakse 20 kraadi kandis. Õhuniiskust on võimalik reguleerida õhksoojuspumpade kuivatusrežiimi abil.

Peamajas asub ka väike lukustatav raamatukogu/hoidla, kuhu on hoiustatud suurem osa arhiivkogust. Hoidlaruum ei ole eraldi köetav ning selle kliima sõltub põhimajast, kuid sealsed tingimused on pabermaterjalide säilitamiseks sobivad. Õhuniiskuse reguleerimiseks on hoidlas niiskuskoguja. Hoidlaruum asub põhimaja keskel, välisseintest eemal ning sesoonsed temperatuurikõikumised on sujuvad.

Hetkelises ruumikitsikuses on TYPÄ sunnitud hoidma osa suuremõõtmelisi masinaid tihedalt üksteise kõrvale ladustatuna angaaris (Kastani 48e), kus neile on esmane peavari tagatud, kuid pikas plaanis on sealsed säilitamistingimused halvad. Angaar ei ole köetav ning selle kliimatingimused on otseselt seotud väljas toimuvaga. Õhuniiskust on periooditi kõrge, mis toob

kaasa korrosiooni probleemid. Sademeterohkel perioodil kipub vesi angaari uksest sisse valguma, mistõttu ei saa kogu angaari põrandapinda hoiustamiseks kasutada: masinad on paigutatud euroalustele, sissepääsust võimalikult kaugemale seinte äärde.

Aparaaditehases asuv hoidlaruum on samuti lihtne lukustatud ruum, mis on küll kaitstud päikesevalguse eest, kuid kus temperatuuri ja õhuniiskust kontrollida ei saa. Probleeme on suvise kõrge temperatuuri ja õhuniiskusega.

Arvestades TYPA ruumikitsikust ning hoidlaruumide tingimusi ei ole TYPA hetkel valmis koguma juurde suuremõõtmelisi masinaid ja esemeid.

2.8. MUUSEUMIKOGU ANALÜÜS JA VÄÄRTUSTE HINDAMINE

Muuseumikogu sisulise tähtsuse hindamiseks viiakse läbi inventuurid vähemalt iga viie aasta tagant, mille käigus analüüsitakse ja hinnatakse museaalide seisukorda, tähtsust ja tähenduslikkust nii üksikobjektina kui osana kollektsioonist. Inventuuride käigus selgub ka, kas teatud esemed on tarvis muuseumikogust välja arvata või mitte.

Lisaks peab TYPA pikas perspektiivis vajalikuks ka museaalide rahalise väärtuse hindamist kindlustuse jaoks (nt esemete tahtliku hävitamise, varguse vms korral). Käsilao kirjatüüpide ning põhiosa masinate rahaline väärtus on võimalik paika panna maailmaturu hindade järgi.

2.9. MUSEAALIDE VÄLJAARVAMINE

Lähtuvalt muuseumiseadusest on TYPAL õigus muuseumikogusse arvele võetud objekte teatud tingimustel ja põhjendustel välja arvata. Museaalide väljaarvamisel tegutsetakse kooskõlas muuseumiseaduse § 11 ning TYPA kogumis- ja kogude korraldamise põhimõtetega.